

Una exposició de la Universitat revisa els estereotips racistes sobre les poblacions negres africanes creats per Europa durant el període colonial

València, 6 de febrer de 2020. El Centre Cultural La Nau de la Universitat de València presenta entre el 6 de febrer i el 17 de maig l'exposició 'Let's bring blacks home. Imaginació colonial i formes d'aproximació gràfica dels negres d'Àfrica (1880-1968)', un exercici de crítica cultural que revisa els tòpics forjats al llarg de la dominació colonial europea sobre els negres d'Àfrica. L'exposició, comissariada pels professors de la Universitat de València Hasan G. López Sanz i Nicolás Sánchez Durá, reuneix una selecció de 400 objectes, fotografies, cartells i documentació – molts d'ells inèdits– que van servir per fonamentar el racisme popular des del final del segle XIX.

Encara que la mostra té una component generalista referida al context europeu, s'ha donat un tractament especial al cas espanyol, concretament als poblats negres, coneguts popularment com a "zoos humans". En l'exposició es mostra com Espanya es va sumar a la moda de les feridores exhibicions ètniques amb casos com el dels Poblats Aixantis de Madrid i Barcelona del 1897, el Poblats Senegalès al Tibidabo de Barcelona, del 1913, l'Exposició Iberoamericana de Sevilla del 1929, o la que potser és la més desconeguda, la dels nadius fang de Guinea en la Fira Mostrari de València del 1942, en ple franquisme i Segona Guerra Mundial, quan en la resta d'Europa ja havien pràcticament desaparegut.

L'exposició, que es pot veure a la Sala Estudi General de La Nau, revisa críticament els prejudicis forjats sobre les poblacions negres africanes en un lapse temporal molt dilatat, que dona compte de les reconfiguracions produïdes sobre aquest tema al llarg de la dominació colonial europea. En aquest sentit, la mostra es divideix en cinc seccions que recullen, entre altres coses, les ja al·ludides exhibicions de poblats negres que reconstruïen hipotètiques formes ancestrals de vida en recintes –a vegades zoològics– preparats expressament per a l'ocasió; imatges fotogràfiques i cinemàtiques d'aquestes poblacions que van proliferar amb el desenvolupament de la cultura de masses; a més de la creació dels museus d'etnologia de les grans metròpolis a l'acabament del segle XIX i començament del XX, que van contribuir a difondre els estereotips racistes concordes amb la justificació del domini colonial.

La primera d'aquestes seccions mostra fonamentalment, a través d'objectes com ara armes, talles, màscares i alguns gravats, els tòpics més recurrents de les representacions colonials: els negres com a salvatges, antropòfags, idòlatres, d'una hipersexualitat naturalitzada o incapaços d'articular formes polítiques civilitzades per la seua naturalesa violenta. La dominació colonial, revestida d'una coartada altruista i civilitzadora, va suposar el saqueig dels recursos materials i

l'explotació laboral d'aquelles poblacions, però també un procés diversificat de reconfiguració de les representacions segons les quals els europeus van imaginar i van justificar la seua intervenció, recurrent sovint a l'exotisme benpensant i contribuint alhora a encoratjar un racisme popular.

La segona secció, 'Exhibicions a Europa i a Espanya. Els Poblat Aixantis de Madrid i Barcelona (1897) i l'Exposició Iberoamericana de Sevilla (1929)', proposa un recorregut per exhibicions ètniques i zoològics humans en jardins botànics, exposicions colonials i universals que van tenir lloc entre l'últim terç del segle XIX i el primer terç del segle XX. En elles, les persones racialitzades es presentaven al públic com a curiositats exòtiques o vestigis vivents del que nosaltres vam ser en un passat remot, segons l'evolucionisme cultural. La fórmula, impulsada pel promotor d'espectacles Carl Hagenbeck al Jardí Zoològic d'Acclimatació de París i al Thiepark d'Hamburg, es va convertir en norma. A Espanya també va arribar a través de mostres com les dels Poblat Aixantis de Madrid i Barcelona (1897), el Poblament Senegalès al Tibidabo de Barcelona (1913) i la secció de Guinea en l'Exposició Iberoamericana de Sevilla (1929).

La tercera secció, titulada 'La Guinea Espanyola en les fires mostrari durant el primer franquisme (1942-1946)', se centra en la Fira Mostrari de València, que va constituir una forma transfigurada d'exhibició de les poblacions fang de la Guinea continental. Aquest pavelló colonial, les imatges del qual són mostrades al públic per primera vegada en aquesta exposició, era lloat a les pàgines del diari *Las Provincias* de l'època per "presentar-nos autèntics habitants d'aquelles illes". D'altra banda, les fotografies dels "pamue" (gentilici utilitzat pels espanyols per referir-se indistintament als diversos grups fang de l'interior del riu Muni) incloses en aquestes fires els dotaven d'un major primitivisme, defensant la necessitat de civilitzar-los a través del seu ús com a mà d'obra, una altra manera de justificar el domini colonial. A més, la presentació de la guàrdia colonial com a "súbdita de la colònia i garant militar de la seguretat nacional", certificava el pas de la concepció del fang com a salvatge antropòfag a la seua condició d'indígena, un recurs subaltern més de l'acció colonial del règim nacionalcatòlic.

La quarta secció, 'Antropologia i divulgació: nomadisme de las imatges', se centra en els museus d'etnologia que tant a Espanya com a Europa es van inaugurar a l'acabament del segle XIX i començament del XX. Museus com ara el del Congo Belga de Tervuren, el d'etnografia del Trocadéro de París (des del 1938, Museu de l'Home), el Pitt Rivers d'Oxford i el d'Antropologia de Madrid, que van contribuir a la difusió dels estereotips primitivistes i racistes de les poblacions negres africanes en aquesta línia de defensa del domini colonial. Així mateix, intenta mostrar com les mateixes imatges, en molts casos, transiten de contextos exotistes als "discursos seriosos" amb pretensions científiques (i viceversa).

En l'últim apartat, 'Imatges en moviment, moviment de les imatges', dedicat al cinema i als noticiaris, també s'hi aprecia la mateixa propaganda colonial a través de formats molt diversos: des de filmacions del NO-DO fins a alguns documentals de Manuel Hernández Sanjuán realitzats per a la Direcció General del Marroc i Colònies, passant per pel·lícules de Hollywood com ara *White Witch Doctor (La hechicera blanca)* o *Les mines del rei Salomó*.

L'exposició es complementa amb visites guiades i tallers didàctics gratuïts adreçats a centres educatius, associacions, etc., la proposta didàctica dels quals se centra en la construcció d'una mirada crítica al passat que permeta bandejar la visió colonial perpetuada fins als nostres dies. En els tallers es treballaran competències educatives com ara la comunicació lingüística, el foment de la igualtat i el respecte a la multiculturalitat, el desenvolupament de la perspectiva crítica, l'expressió d'opinions o el treball en equip. Les visites i els tallers estaran disponibles del dimarts al divendres, del 6 de febrer al 17 de maig de 2020, i cal la reserva prèvia en l'adreça de correu visites.guiades@uv.es. També s'ofereixen visites guiades gratuïtes obertes al públic general, els dissabtes 8 i 22 de febrer, 7 i 28 de març, 25 d'abril i 16 de maig, en tots els casos de 12.00 a 13.00 hores, aproximadament. Més informació en: <http://ir.uv.es/U9fKTOV>.

A més de 'Let's bring blacks home', el Centre Cultural La Nau també alberga, a partir del 6 de febrer, una mostra que complementa l'anterior titulada 'La derrota del rostre o l'arxiu com a ideologia. Andrés Pachón'. Aquesta exposició, comissariada pel professor Hasan G. López, proposa una aproximació al fenomen de les exhibicions ètniques i els "zoos humans" des de les pràctiques artístiques contemporànies. Es tracta d'una reflexió crítica sobre l'arxiu –a partir d'un treball col·laboratiu del comissari i l'artista– que interroga el paper exercit per la fotografia en els processos de construcció de la idea de raça i les teories racials durant el segle XIX. En aquest sentit, Andrés Pachón ha dissenyat una instal·lació que mostra els errors endèmics de les tècniques fotogràfiques usades en el passat per identificar tipologies racials; concretament, la dels retrats compostos, ideada per l'eugenista Francis Galton. A més, Pachón ho ha comparat amb les tecnologies computacionals actuals utilitzades per controlar subjectes considerats com a potencialment perillosos en controls aeroportuaris. En ambdós casos, segons l'artista, es busca *rostrificar* l'altre, reduir-lo a corporeïtat, deduint trets comportamentals a partir de característiques fenotípiques.

En el projecte s'ha utilitzat la col·lecció de fotografies de grups d'africans del regne de Dahomey (actual república de Benín) i Pai-Pi-Bri (actual Costa d'Ivori), fetes per Roland Bonaparte al final del segle XIX, en ocasió de les exhibicions humanes dutes a terme a París, i que han estat cedides pel Musée du quai Branly expressament per a aquest projecte. L'exposició es podrà visitar fins al 19 d'abril, a la Sala Oberta de La Nau.